

İfade Hürriyetini Güvenceye Almak

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Üç Eğilim

Rick Lawson*

Giriş

Her şeyden önce, “Avrupa Birliği Yolunda Türkiye’de İfade Hürriyeti” Uluslararası Sempozyumuna katılmaktan büyük bir şeref ve memnuniyet duyduğumu belirtmemeye izin veriniz. Liberal Düşünce Topluluğu, bu konferansı düzenleme girişiminden ve mükemmel organizasyondan dolayı büyük bir övgüyü hak ediyor.

Oturumumuzun konusu “Uluslararası Normatif Düzen ve İfade Hürriyeti”dir. Bu başlık, konuşmacıların her birine, kendi konusunu tanımlamada geniş bir hareket alanı veren çok geniş bir temadır; ve şüphesiz bu genişlik, ifade hürriyeti konulu bir konferansa da uygundur. Ama üç şey var ki, onları bana tanınan bu kısa zamanda yapmayacağım.

İlk olarak, ifade hürriyetinin felsefi temelleriyle ve Soğuk Savaş döneminin ideolojik kavgalarıyla uğraşmaya çalışmayacağım. Di-

ğer konuşmacılar, bunu yapmak için benden daha iyi niteliklere sahipler. Benim yapacağım, hür ifadenin birey ve daha geniş olarak toplum için önemli olduğuna ilişkin pragmatik argümandan yola çıkmak olacaktır.

İkinci olarak, bu alandaki uluslararası standart-koyma tarihini gözardı edeceğim ve onun yerine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) üzerinde yoğunlaşacağım.

Bunun sebebi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin ve BM Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin konumuzla ilgisiz olması değil, bilakis, diğer konuşmacıların bu konulara değinecek olmalarıdır. Dahası, Avrupa Komisyonu ve İnsan Hakları Mahkemesi, bu konuda zengin ve neredeyse eşsiz bir hukuk tatbikatı geliştirmiştir.

Üçüncü olarak, her ne kadar ifade hürriyetini tartışırken kaçınılmaz olarak bazı Türk örnek olaylarından söz edecek olsam da, kendimi Türkiye’nin bu alandaki performansının sistematik bir değerlendirmesinden kaçınaca-

* Prof. L. A. Lawson, Hollanda’da Leiden Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kirchheimer Kürsüsünü yönetmektedir.

ğım. İzleyen oturum, Yargıç Türmen ve Profesör Boyle gibi tanınmış uzmanların sunusuyla, Türkiye'nin durumuna hasredilmiştir.

10. Madde ve Sözleşme:

Bazı Genel İlkeler

Bilindiği gibi, AİHS'nin 10. maddesi şunları öngörmektedir:

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesine uğramaksızın ve ulusal sınırlara bakılmaksızın, bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, sinema ya da televizyon işletmelerini izne bağlamasına engel değildir.

2. Bu özgürlüklerin kullanılması görev ve sorumluluklarla birlikte olabileceğinden, ulusal güvenlik, ülke bütünlüğü ya da kamu güvenliği, suçun ya da düzensizliğin önlenmesi, sağlığın ya da ahlakın korunması, başkalarının şöhret ya da haklarının korunması, gizli belgelerin açığa vurulmasının önlenmesi, ya da yargılama organının otorite ve tarafsızlığının sürdürülmesi amacıyla, hukukun öngördüğü ve demokratik bir toplumda gerekli bulunan formalitelere, şartlara, kısıtlamalara ya da cezalara tabi tutulabilir.¹

Bu maddenin ilk kısmı, ifade hürriyetinin -bugün artık kimsenin sorgulamadığı- önemini yansıtmaktadır. İkinci bölümü ise, sınırlamaların kaçınılmaz olduğunu kayda bağlamaktadır; ki bugün yine çok az kimse sınırlamaların kaçınılmazlığını inkar edebilir.

Kuşkusuz özgür ifadenin sınırlandırılması yetkisi kötüye kullanılmamalıdır. Bu nedenle 10. maddenin 2. fıkrası, sınırlandırmaların yasa dayandırmasını, 2. paragrafta sayılan amaçlara hizmet ediyor olmasını ve "demokratik toplumun gerekleri"ne uygun olmasını şartla bağlamaktadır. Üçüncü gereklilik daha hayati

bir önem taşıma eğilimindedir. Bu gereklilik, bireyin özgür ifadesiyle, genel çıkar arasındaki dengenin nerede konumlandırılması gerektiğine ilişkin anahtar bir soru ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda Strasbourg organları -Avrupa Komisyonu ve İnsan Hakları Mahkemesi- ciddi bir rol oynamaktadır. Onların "ilave değerler"i hafife alınmamalıdır. Standartları yüksek tutarak bu kurumlar ifade hürriyetine gerçek anlamını verebilirler. Aynı şekilde standartları indirerek de 10. maddenin etkisini kaybettirebilirler.

İfade hürriyeti konusunda Strasbourg hukuk tatbikatına dönmeden, Sözleşmenin yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin bazı genel ilkeleri tartışmak yararlı olabilir. Bunlar, 1970'lerde Mahkeme tarafından geliştirilmiş olmakla birlikte, bugün de önemli ölçüde geçerlidirler. Bedeni ceza ile ilgili olarak *Tyrer* (1978) davasında, Mahkeme şu düşünceyi ileri sürmüştür:

Sözleşme, bugünkü koşullar altında yorumlanması gereken ... yaşayan bir belgedir. Mahkemede görüşülmekte olan bu davada Mahkeme, Avrupa Konseyine üye devletlerin bu alandaki ceza politikasındaki gelişmelerden ve genel kabul edilen standartlarından kaçınılmaz olarak etkilenecektir.²

Bu ifadeler, Sözleşmeyi, hakların korunmasında statik bir araç olarak gören ve hakların 1950 yılında ulaşılan düzeyini yansıtan algılayışın açık bir reddini ifade etmektedir.

¹ AİHS'nin bu iki maddesinin çevirisi ve Sözleşme'nin özellikle 9 ve 10. maddelerinde ifadesini bulan özgürlüklerle ilgili bilgi için bkz. D. Gornan ve D. Harris, *Düşünce, İnanç, Vicdan ve İfade Özgürlüğü* (İstanbul: KHRP ve Belge, 1988) s. 57-8 vd. (Çev.)

² AİHM, 25 Nisan 1975, *Tyrer v. UK* (Tyrer İngiltere'ye karşı) (Series A, vol. 26) § 31. Mahkemenin kararları, 1996'ya kadar "Seri A" adı altında ayrı olarak yayımlandı. 1996'dan itibaren yargı kararları "Raporlar" olarak ve birbirini izleyen sayfa numaraları verilerek yeni bir seri halinde yayımlandı. Hali hazırda bu raporlar 1996-98 dönemini kapsamaktadır; 1999'dan beri hiçbir yargı kararı rapor olarak yayımlanmış değildir. Bununla birlikte tüm kararlar, Mahkeme'nin "HUDOC" arama motoruyla çalışın mükemmel web sayfası www.echr.coe.int adresinde tam metin olarak bulunabilir. Mahkemenin kararlarına ulaşmanın kolay olmasından dolayı bu makalede, mahkeme içtihatlarına ilişkin çok sayıda atıf bu web sayfasından yapılmıştır.

Aynı dinamik yaklaşım, her fırsatta tekrarlanmıştır.³ Açık ki bu durum Mahkemenin ifade hürriyetini yorumlama biçimi üzerine de etkide bulunabilir. Çünkü olaylar değişmektedir, yeni bir medya doğmaktadır, kitle iletişim araçlarının etkisi zamanla değişmektedir, siyasetçilerden daha fazla eleştiriye tahammül etmeleri beklenmektedir, vs. “Yaşayan belge” yaklaşımı, mahkemenin bunları hesaba katmasını gerektirmektedir.

İkinci bir genel ilke, *Airey* (1979) davası dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Mahkeme, meşhur bir cümleyle bunu şöyle ifade etmiştir:

Sözleşme, hakları teorik veya hayali olarak değil, pratik ve etkili bir biçimde garanti altına almayı amaçlamaktadır.⁴

Bu cümle, günümüzde mahkemenin içtihatlarıyla artık daha da sağlamlaştırılmıştır.⁵ Buna bağlı olarak hem sözleşmenin dinamik yapısı, hem de etkililik ilkesi, *acquis conventionnel*'in, yani Sözleşmeye taraf devletlerin gözardı edemeyecekleri Avrupa hukuku organının merkezi değerlerini oluşturmaktadır.

Tüm bunların ifade hürriyeti için anlamı nedir? Mahkemenin *etkili korumaya* ilişkin kaygısının, 10. maddenin yorumlanması ve uygulanması bakımından en azından üç sonucu olduğu düşünülebilir: ifade hürriyetinin sınırlandırılmasına ilişkin davaların çok hassa bir biçimde ele alınması; 10. maddenin alanının genişletilmeye çalışılması için istekli olunması.

³ Örnek için bkz. AİHM, 13 Haziran 1979, *Marchx v. Belgium* (Series A, vol. 31), § 41; 23 Mart 1995, *Loizidou v. Turkey* (Series A, vol. 310), § 71; 7 Haziran 2001, *Kress v. France* (Başvuru No. 39694/98, henüz rapor olarak yayımlanmadı (ancak metin internette bulunabilir; bkz. önceki dipnot), § 70.

⁴ AİHM, 9 Ekim 1979, *Airey v. İrlanda* (Series A, vol. 32) § 24.

⁵ Örneğin bkz. AİHM, 13 Mayıs 1980. *Artico v. Italy* (Series A, vol. 37), § 33; 7 Temmuz 1989, *Soering v. UK* (Series A, vol. 161), § 87; 19 Haziran 2001, *Kreuz v. Poland* (Başvuru No. 28249/95), § 57.

İlk Eğilim: İfade Hürriyeti Üzerindeki Kısıtlamaların Gittikçe Daha Eleştirel Bir Ele Alınışı

Mahkeme birçok alanda her ülkenin kendi otoritelerine “kendi” toplumlarını düzenleme onları bir ölçüde ihtiyar sahibi kılan “takdir marjı” bırakmaktadır. Böyle yapmasının çeşitli sebepleri vardır: ulusal otoriteler, spesifik önlem alma gereğini tayin etmekte daha iyi bir durumda bulunabilirler; geçmişlerinin getirdiği bir mirasa bağlı olarak, kendilerini bazı konularda manevra serbestisi ile yetkili hissedeceklerdir; gelenekler farklılık arz etmektedir. Ve mahkeme tek biçimli standartlar koyma istekli olmayabilir veya bunu yapmaya yetkisi olmayabilir. Aynı zamanda, bu ulusların “takdir marjı” hiç kuşkusuz sınırsız da değildir. Mahkeme bu ulusal önlemlerin sözleşmeye uygun olmasını sağlama konusunda nihai sorumluluğu elinde tutar.

Mahkeme, bu yaklaşımı genellikle sözleşmenin 10. maddesi bağlamında takip eder. Mahkeme bu yaklaşımı 10. Madde bağlamında, *Handyside* (1976) davası dolayısıyla da geliştirmiştir. Mahkemenin bu kararı, bugün de hala geçerli olan belirli bazı ilkeleri içermesi dolayısıyla, uzunca bir alıntıyı haketmektedir. Mahkeme şunu belirtmektedir ki;

Sözleşme tarafından tesis edilen koruma araçları, insan haklarını koruyan ulusal sistemlerin yardımcıdır (...) Sözleşme, ilk planda kutsal kabul ettiği hakları ve özgürlükleri koruma ödevini sözleşmeye taraf Devletlere bırakır. (...) Bu yorum özellikle 10. maddenin 2. fıkrası için uygulanır. Özellikle, sözleşmeye taraf çeşitli devletlerin iş hukukunda mütecanis bir Avrupa ahlak kavrayışı bulmak mümkün değildir. Her bir devletin ahlaki gerekliliklere ilişkin yasalarında belirginleşen görüş, özellikle bu konudaki düşüncelerin kapsamlı ve hızlı bir biçimde değiştiği günümüzde, yer ve zamana göre değişir. Kendi ülkelerinin yaşayan güçleriyle doğrudan ve sürekli ilişki içinde olmaları dolayısıyla, ilke olarak devlet otorite-

leri, bu gerekliliklerin gerçek muhtevası konusunda olduğu kadar bir "sınırlama"nın veya "ceza"nın uygulanmasına yönelik "gereklilikler" konusunda fikir vermekte de uluslararası yargıya göre daha iyi bir durumdadır.

Buna bağlı olarak, 10/2. madde, sözleşmeye taraf devletlere bir takdir marjı bırakmaktadır. Bu sınır hem ülke içindeki ("kanunla belirlenmiş") yasa yapıcıya, hem de yasaları yorumlamak ve tam olarak uygulamakla görevli organlara, bunlar arasında tabii yargı organına da verilmiştir.

Bununla birlikte 10/2. madde sözleşmeye taraf devletlere sınırsız bir takdir yetkisi vermez. Bu devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamakla sorumlu (madde 19) olan Mahkeme, bir "sınırlama" veya "ceza"nın, 10. madde ile korumaya altına alınmış olan ifade hürriyeti ile teklif edilip edilmeyeceği konusunda nihai kararı vermekle yetkilidir. Böylece ülkeye tanınan takdir marjı ile Avrupa denetimi el ele yürümektedir. Bu tür bir denetim, ihlal edilen önlemin amacı ve onun "gerekliliği" ile ilgilidir ve sadece temel mevzuatı değil, aynı zamanda onu uygulayan kararları da kapsamaktadır; bu kararlar, bağımsız mahkemeler tarafından alınmış olsa bile. (...)

Mahkeme'nin denetim işlevleri mahkemeyi "demokratik bir toplum"u karakterize eden ilkelere azami önemi vermek zorunda bırakır. İfade hürriyeti, bu tür bir toplumun temel kurumlarından birisini oluşturur; demokratik toplumun ve her insanın kişisel gelişiminin temel bir koşuludur. 10. Maddenin 2. Paragrafına göre bu hürriyet sadece hoş karşılanan veya kimseyi gücendirmeyen veya ilgilenmeye değer görülmeyen değil; aynı zamanda devleti veya toplumun herhangi bir bölümünü gücendiren, şoke eden veya rahatsız eden "bilgi" ve "fikirler"e de uygulanabilir. Bunlar, çoğulculuğun, hoşgörünün ve geniş görüşlülüğün talepleridir; ki onlar olmadan "demokratik toplum" söz konusu değildir. Birçok başka şeyle birlikte, bu alandaki her "usul", "şart", "sınırlama" ve "ceza"ya ilişkin olarak kullanılan araçlar da, ulaşılmak istenen meşru amaçla orantılı olmalıdır.⁶

⁶AİHM 12 Aralık 1976, *Handyside v. the UK* (Series A. vol. 26). §§ 48-49.

Mahkeme'nin 10. maddeye göre verdiği pek çok karar, *Handyside* davasında tespit edilen ilkeler üzerine inşa edilmiştir. "çoğulculuk", hoşgörü ve açık fikirlilik" gereği, bugün de 1976'da olduğu gibi geçerlidir. Bu dava, başka bir bağlamda daha eğilim-belirleyici olmuştur: Mahkeme, hali hazırda ulusal otoritelere oldukça geniş bir takdir marjı bırakmıştır. İngiliz otoritelerinin Küçük Kırmızı Okul Kitabı'nı yasaklama gereği hissetmesini kabul etti –ki bu kitap, benzerlerine göre çok daha masum görünüyordu. 1980'lerdeki bir dizi davada da, Mahkeme benzer bir sınırlayıcı yaklaşım sergiledi.⁷ Bunun nedeni, en azından kısmen nedeni, genel anlamda ulusal otoritelere görece geniş bir takdir yetkisi tanınmasından yana olan Mahkeme Başkanı Hakim Rysdald'in etkisiydi.

Mahkeme'nin ulusal önlemleri daha yakından incelemeye almaya başladığı 1990-ların başlarından itibaren bir değişim meydana geldi. Bu gelişmenin ardındaki isim veya isimlerden birisi, bence Mahkeme'nin Hollandalı üyesi Hakim Martens'di.

Bu çerçevede, *Oberschlick* (1991), *Castells* ve *Open Door* (her ikisi de 1992'de), *Jersild* (1994) ve *Bluf* (1995) gibi davalarda, ulusal otoritelere hiçbir takdir yetkisi bırakılmamıştır.⁸ Örneğin *Jersild* davasında Mahkeme Genel Kurulu şunu ifade etmiştir.

Mahkeme, ifade hürriyetinin, demokratik bir toplumun başlıca temellerinden birisi olduğunu ve basını korumak için getirilmiş güvencelerin özel bir önem taşıdığını tekrarlar (...) Basın "baş-

⁷ Örneğin bkz. AİHM, 24 Mayıs 1988, *Müller v. Switzerland* (Series A. vol. 133); 22 Şubat 1989, *Barfod v. Denmark* (Series A. vol. 149); 20 Kasım 1989, *markt intern v. Germany* (Series A. vol. 165).

⁸ AİHM, 23 Mayıs 1991, *Oberschlick v. Austria* (Series A. vol. 204); 23 Nisan 1992, *Castells v. Spain* (Series A. vol. 236); 29 Ekim 1992, *Open Door v. Ireland* (Series A. vol. 246-A); 23 Eylül 1994, *Jersild ve. Denmark* (Series A. vol. 298) ve 9 Şubat 1995. *Bluf v. Netherlands* (Series A. vol. 306-A).

kalarının itibarını veya haklarını koruma” adına konulmuş sınırları aşmamak zorundayken, *inter alia* kamuyu ilgilendiren bilgi ve fikirleri bildirmek zorunluluğu da vardır. Basının sadece bu tür bilgi ve fikirleri bildirme ödevi yoktur; toplumun da onları alma hakkı vardır. Aksi halde basın “kamu gözlemcisi” olmaya ilişkin yaşamsal rolünü ifa edemez. Bu ilkeler her ne kadar özel olarak yazılı basın için formüle edilmişse de, kuşkusuz görsel ve işitsel medyaya da uygulanabilir.

Bir gazetecinin “ödevleri ve sorumlulukları” göz önüne alındığında, ilgili aracın potansiyel etkisi önemli bir faktördür ve genel olarak kabul edilmektedir ki, bu bakımdan görsel ve işitsel medya, yazılı olanından çok daha hızlı ve güçlü bir etkiye sahiptir (...) Görsel ve işitsel medya, yazılı medyanın ifade edemediği, görüntü yoluyla anlam iletme araçlarına sahiptir. Aynı zamanda söz konusu medyadaki başka şeylere de bağlı olarak, objektif ve dengeli haber bildirme yöntemleri de dikkate değer biçimde farklılaşabilmektedir. Ne AİHM ve ne de ulusal mahkemeler için, gazeteciler tarafından hangi tür haber iletme tekniklerinin kullanılacağı konusunda kendi görüşlerini basının görüşünün yerine koyamaz. Bu bağlamda Mahkeme 10. Maddenin sadece ifade edilen fikir ve bilginin özünü değil, aynı zamanda onun nakletme biçimini de koruduğunu hatırlatır (...).

Mahkeme, bu davanın ışığında şikayet edilen müdahaleyi bir bütün olarak ele alacak ve ulusal mahkemelerin bu müdahaleyi meşrulaştırmak için ileri sürdükleri gerekçelerin ilgili ve yeterli olup olmadığını; aynı zamanda kullanılan araçların izlenen meşru amaçla orantılı olup olmadığını da belirleyecektir. (...) Mahkeme bunu yaparken ulusal otoritelerin 10. Maddede belirtilen ilkelere uygun standartlar uyguladıkları ve buna ilaveten ilgili olayların kabul edilebilir değerlendirmesine dayandıkları (...) konusunda tatmin olmalıdır. Mahkemenin takdiri programın hazırlanış tarzını, içeriğini, yayındaki bağlamını ve programın amacını da gözönüne alacaktır.⁹

Jersild kararı, mahkemenin ifade hürriyeti konusundaki sınırlamalara nasıl yaklaştığına

⁹ AİHM, 23 Eylül 1994. *Jersild v. Denmark* (Series A. vol. 298). § 31.

ilişin kritik yolu göstermektedir. Bunlar, mahkemenin son 10 yıldaki gözönüne aldığı pek çok unsura ilişkin yargı kararlarından çıkarılabilir:

- Hiç kuşkusuz yayının ve ifadenin muhtevası;¹⁰
- Açıklamanın veya yayının hazırlanmasında gösterilen özen (örneğin gazetecilik etiğine uygunluk);¹¹
- Açıklamanın yapıldığı bağlam (örneğin, genel bir gerilim atmosferi veya terörle mücadeleyle ilişkin sorunlar);¹²
- Açıklamanın yazarı ve onun topumdaki konumu;¹³
- Açıklamanın konusu veya “hedefi” (örneğin soyut bir kamu yararı konusu¹⁴), yargısal muameleler¹⁵, bir politikacı¹⁶, bir hakim¹⁷, “sıradan” bir kamu görevlisi¹⁸, canlı bir ka-

¹⁰ Örneğin bkz. AİHM, 24 Şubat 1997. *De haes & Gijssels v. Belgium* (Reports 1997. P. 198). § 39; 25 Ağustos 1998. *Heartel v. Switzerland* (Reports 1998. P.2298). § 48

¹¹ Örneğin bkz. AİHM, 21 Ocak 1999. *Fressoz & Roire v. France* (Appl. No. 29183/95. n.y.r.). § 54; 2 Mayıs 2000, *Bergens Tidende v. Norway* (Appl. No. 26132/95. n.y.r.). § 53

¹² Örneğin bkz. AİHM, 22 Eylül 1998. *Lehideux & Isorni v. France* (Reports 1998, p.2864). § 55; 8 Temmuz 1999. *Sürek v. Turkey* (No.4) (Appl. No. 24762/94), n.y.r.). § 58; 17 Temmuz 2001. *Association Ekin v. France* (Appl. No. 39288/98. n.y.r.). §§ 62-63.

¹³ Örneğin bkz. AİHM, 23 Nisan 1992, *Castells v. Spain* (Series A. vol. 236). § 42; 25 Kasım 1997, *Zana v. Turkey* (Reports 1997. P. 2533), § 60.

¹⁴ Örneğin bkz. AİHM, 23 Nisan 1992, *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*, (Series A. vol. 239); 25 Ağustos 1998, *Hertel v. Switzerland* (Reports 1998, s. 2298). § 47.

¹⁵ Örneğin bkz. AİHM, 26 Nisan 1979, *Sunday Times v. UK* (Series A. vol. 30) ve 29 Ağustos 1997. *Worm v. Austria* (Reports 1997, s. 1534).

¹⁶ Birçok otorite arasında bkz. AİHM, 8 Haziran 1986, *Lingens v. Austria* (Series A. vol. 103). § 44, ve 12 Temmuz 2001. *Feldek v. Slovakia* (Appl. No. 29032/95). n.y.r.).

¹⁷ Bkz AİHM, 22 Feb. 1989. *Barfod v. Denmark* (Series A. vol. 149). 24 Şubat 1997. *De Haes & Gijssels v. Belgium* (Reports 1997, s. 198), ve 25 Temmuz 2001, *Perna v. Italy* (Appl. No. 48898/99. n.y.r.).

¹⁸ Örneğin bkz. AİHM, 21 Ocak 1999. *Janowski v. Poland* (Appl. No. 25716/94. n.y.r.). § 33

musul müzakereye katılan özel şahıslar¹⁹ veya aşırı sağ faaliyetlere katılanlar²⁰;

- Yazarın niyeti²¹;
- Açıklamanın potansiyel etkisi,²²
- Yürütmenin bir yayını yasaklamaya yetkili olduğu yerde yargısal korumanın etkililiği(.....),²³
- Yerel mahkemeler tarafından uygulanan hukuki standartlar ve onların olaylara ilişkin takdiri;²⁴
- İfade hürriyetini kısıtlamaya karar verirken, mahkeme(ler)in belirttiği gerekçeler;²⁵
- Herhangi bir müeyyidenin orantılılığı ve onun başkaları üzerindeki potansiyel “ürperici etki”si,²⁶
- Yazarın, düşüncesini başka kavramlarla dile getirebilmesinin mümkün olup olmadığı,²⁷

Açıktır ki, AİHM tüm bu kriterleri uygulayarak, -kendi kararlarını ulusal mahke-

melerin kararlarının yerine geçirmeye çalışmadığına ilişkin sürekli güvence vermesine rağmen- bir temyiz mahkemesi gibi davranmaya çok yaklaşmış olacaktır. Avrupa Mahkemesi'nin, ulusal otoritelere geniş bir takdir marjı bırakması muhtemel değildir- tersine; spesifik bir durumda ifade hürriyetini sınırlandırmak için herhangi bir gereklilik olup olmadığı konusunda gittikçe daha fazla kendi kendisini sorgulama eğilimindedir. 1999 Karatar kararından alınan şu cümleler bir örnek olarak (ve şiir okuyucuları için de bir hayal kırıklığı olarak) kullanılabilir:

Bununla birlikte Mahkeme, başvuruda bulunanın, görüşlerini, şiir aracılığıyla ifade eden özel bir şahıs olduğu; açmak gerekirse, şiirin kitle iletişim araçlarında yayınlanmadığı, tanımı gereği küçük bir dinleyici topluluğuna okunduğu ve bu durumun şiirde belirtilen görüşlerin “ulusal güvenlik”, “kamu düzeni” ve “toprak bütünlüğü” üzerinde oluşturabileceği etkileri önemli ölçüde sınırlandırıcı bir unsur olduğu gözleminde bulunur. Bunun için, her ne kadar şiirin bazı bölümleri çok saldırgan bir vurguya sahip ve halkı şiddet kullanmaya teşvik ediciyse de, Mahkeme, onun sanatsal bir nitelik taşıdığı veya güç bir siyasi durum karşısındaki derin bir ıstırapın ifadesi olduğu gerçeğini, sınırlı etkisiyle bir ayaklanma çağrısı olmaktan daha fazla gözönüne alır.²⁸

Açıktır ki, her bir davanın böyle baştan sona ele alınması zaman harcatıcı olacaktır. 10. maddeye ilişkin kararlar çok kapsayıcı olma eğilindedir: 1999'da Norveç ile ilgili iki davada bu sayılar 44 ve 51 sayıydı.²⁹ Mahkeme'nin adam başına düşen iş sayısındaki artışı da gözönüne alındığında, Mahkeme'nin kendisine arzedilen her bir hür ifade davası için bu kadar çok zaman ve enerji bulmaya devam edip edemeyeceği sorusu akla gelebilir.

¹⁹ AİHM, 25 Kasım 1999. *Nilsen & Johnsen v. Norway* (Appl. No. 23118/93.n.y.r.). § 52

²⁰ AİHM, 11 Ocak 2000, *News Verlag v. Austria* (Appl. 31457/96, n.y.r.). § 54

²¹ Örneğin bkz. AİHM, 25 No. 1997. *Grigoriades v. Greece* (Reports 1997, s.2575)§ 47; 8 Temmuz 1999. *Karatas v. Turkey* (Appl. No. 23168/94, n.y.r.). § 52.

²² Örneğin bkz. AİHM, 25 Kasım 1997, *Grigoriades v. Greece* (Reports 1997, s. 2575), § 47; 8 Temmuz 1999, *Karatas v. Turkey* (Appl. No. 23168/94, n.y.r.), § 52.

17 Temmuz 2001. *Association Ekin v. France* (Appl. No. 39288/98, n.y.r.). §§ 60-61. 26 Kasım 1991. *Observer & Guardian v. UK* (Series A. vol. 216). § 60.

²³ AİHM'nin yeni (ve sıradışı) bir davası için bkz. 17 Temmuz 2001. *Association Ekin v. France* (Appl. No. 39288/98, n.y.r.). §§ 60-61. Bu tür bir önceden sansür, “Mahkeme tarafından en dikkatli incelemeye” tabi olsa bile, Sözleşmeye uygun değildir. 26 Kasım 1991. *Observer & Guardian v. UK* (Series A. vol. 216). § 60.

²⁴ Yukarıda söz edilen *Jersild* davasına bkz. Bu unsur AİHM'ne girmiştir. 23 Mayıs 1991. *Oberschlick v. Austria* (Series A. vol. 204).

²⁵ Örneğin bkz. AİHM. 11 Ocak 2000 *News Verlag v. Austria* (Appl. 31457/96, n.y.r.). § 58; 28 Temmuz 2001. *VGT v. Switzerland* (Appl. No. 24699/94, n.y.r.), § 74.

²⁶ Bkz. AİHM, 8 Temmuz 1986, *Lingens v. Austria* (Series A. vol. 103), § 44 ve 23 Nisan 1992, *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland* (Series A. vol. 239). § 68.

²⁷ AİHM, 21 Mart 2000, *Wabl v. Austria* (Appl. No. 24773/94, n.y.r.), § 44

²⁸ AİHM, 8 Temmuz 1999, *Karatas v. Turkey* (Apply. No. 23168/94, n.y.r.), § 52.

²⁹ AİHM, 20 Mayıs 1999, *Bladet Tromso ve Stensaas v. Norway* (Appl. No.21980/93), n.y.r.) ve 25 Kasım 1999. *Nilsen ve Johnsen v. Norway* (Appl. No. 23118/93, n.y.r.).

İkinci Eğilim: 10. Maddenin Alanının Genişletilmesi

1999'daki bir kararında Mahkeme, 10. Maddenin sanatsal ifade özgürlüğünü de içerdiğini bildirmiştir. Bu [özgürlük],

kültürel, siyasi ve sosyal bilginin ve her tür düşüncenin kamusal mübadelesine katılma fırsatı verir (...). Sanat eserlerini yaratanlar, icra edenler, dağıtanlar veya sergileyenler, demokratik bir toplum için temel bir önem taşıyan düşünce ve kanaatlerin mübadelesine katkıda bulunurlar. Bu nedenle devlete düşen yükümlülük, onların ifade hürriyetine haksız bir biçimde el uzatmama ktır.³⁰

Bu karar, sözleşmenin dinamik niteliğini göstermektedir. 10. madde siyasi beyanata,³¹ kamusal işlere ilişkin konulardaki tartışmaya³² ve kitaplara³³ hasredilemez. Yıllar içinde Mahkeme, koruma alanını okul kitaplarına,³⁴ akademik yazı ve araştırmalar,³⁵ ticari beyanata,³⁶ tıbbi veya hukuki meslekler yoluyla reklam³⁷ ile uydu ve kablolu yayın aracılığıyla gerçekleştirilen program yayınına kadar genişletmiştir.³⁸

³⁰ AİHM, 8 Temmuz 1999, *Karatas v. Turkey* (Appl. No. 23168/94, n.y.r.), § 49. Ayrıca bkz., mutatis mutandis. AİHM, 24 Mayıs 1988, *Müller v. Switzerland* (Series A. no. 133), § 27.

³¹ AİHM, 23 Nisan 1992, *Castells v. Spain* (Series A. vol. 236), ve 19 Şubat 1998, *Bowman v. UK* (Reports 1998, p. 175).

³² See. e.g., AİHM, 23 Nisan 1992, *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland* (Series A. vol. 239).

³³ Örneğin bkz. Sözde "Casus yakalayıcı" davaları: AİHM, 26 Kasım 1991, *Observer ve Guardian ve Sunday Times* (No. 2) v. UK (Series A. vol. 216 ve 217).

³⁴ Yukarıda sözü edilen *Handyside* davasından farklı olarak bkz. AİHM, 10 Mayıs 2001, *Cyprus v. Turkey* (Appl. No. 25781/94, n.y.r.), § 252.

³⁵ AİHM, 25 Ağustos 1998, *Hertel v. Switzerland* (Reports 1998, p. 2298).

³⁶ Bkz. AİHM, 20 Kasım 1989, *markt intern v. Germany* (Series A. vol. 165) ve 28 Temmuz 2001. *VGT v. Switzerland* (Appl. No. 24699/94, n.y.r.).

³⁷ Bkz. sırasıyla, AİHM, 28 Temmuz 1993. *Colman v. UK* (Series A. vol. 285-D; dostane bir çözüm) ve 24 Şubat 1994, *Casado Coca v. Spain* (Series A. vol. 285-A).

³⁸ AİHM, 28 Mart 1990, *Groppera v. Switzerland* (Series A. vol. 173). § 55; ayrıca bkz. 24 Kasım 1993, *Informationsverein Lentia v. Austria* (Series A. vol. 276).

10. madde[nin korumasından yararlanabilmek] için, yargıçlar³⁹, memurlar⁴⁰ ve askerler⁴¹ dahil, herkes müracaat edebilir – her ne kadar bu sayılanlardan, ifade hürriyetini icra etmelerinde bir sınırlama göstermeleri beklense bile (Bkz. sözleşmenin 1. ve 14. maddeleri). Kimi zaman inanıldığının aksine "herkes" tabiri, hukuki kişilikleri de kapsamaktadır. Ona müracaat edenler sadece beşeri varlıklar [insanlar] değildir; Strasbourg'daki en meşhur davalardan bazıları basından, tıbbi bilgi merkezlerinden ve televizyon kanallarından gelmiştir.⁴² 2000 yılında mahkeme, 10. maddenin sadece "dikey ilişkiler"le (yani devlet ile birey arasındaki ilişkilerle) değil, özel çalışanlar ve onların çalıştırdıkları kişiler arası ilişkilerle de ilgili olduğunu kabul etti.⁴³

Gazeteciler ve basın özgürlüğü de hiç kuşkusuz Mahkeme tarafından dikkatli bir biçimde korunmuştur. Yukarıda bir alıntı yaptığımız *Jersild* davası bunu göstermektedir. Daha sonraki bir davada, Goodwin davasında, gazeteciliğe ilişkin kaynakların korunmasının, basın özgürlüğünün korunmasının temel şartlarından birisi olduğunu kabul etti:

Bu tür bir koruma olmadığında, kaynaklar kamuyu ilgilendiren konularda, basının toplumu bilgilendirme işlevine yardımcı olmaktan vazge-

³⁹ Bkz. AİHM, 28 Ekim 1999, *Wille v. Liechtenstein* (Appl. 28396/95, n.y.r.). § 41.

⁴⁰ Örneğin bkz. AİHM, 26 Eylül 1995, *Vogt v. Germany* (Series A. vol. 323), § 43; 2 Eylül 1998, *Ahmed v. UK* (Reports 1998, p. 2356). § 41; 20 Mayıs 1999. *Rekvényi v. Hungary* (Appl. No. 25390/94, n.y.r.). § 26.

⁴¹ Bkz. AİHM. 8 Temmuz 1976. *Engel v. the Netherlands* (Series A. vol. 22). § 100; ve 25 Kasım 1997. *Grigoriades v. Greece* (Reports 1997. P. 2575).

⁴² Örneğin bkz. AİHM, 26 Nisan 1979, *Sunday Times v. UK* (Series A. vol.30); *Open Door a.o. v. Ireland* (Series A. vol. 246-A), ve 28 Mart 1990. *Groppera v. Switzerland* (Series A. vol. 173).

⁴³ AİHM, 29 Şubat 2000, *Fuentes Bobo v. Spain* (Appl. No. 39293/98), § 38. Zimni bir emsal teşkil eden karar için bkz. AİHM. 24 Şubat 1994. *Casado Coca v. Spain* (Series A. vol. 285-A).

çebilirler. Bunun bir sonucu olarak, basının hayati önem taşıyan kamusal izleme işlevinin temeli çürütülebilir ve basının tam ve güvenilir bilgi sağlama kapasitesi de bundan olumsuz etkilenir. Demokratik bir toplumda basın özgürlüğü için haber kaynaklarının korunmasının önemini ve kaynak ifşa etme emrinin bu özgürlüğünün uygulanabilmesinin üzerindeki sarsıcı potansiyel etkisini gözönüne aldığımızda, bu tür bir önem, kamu çıkarının gereklerini hiçe sayan bir meşrulaştırma yapılmadan sözleşmenin 10. maddesiyle bağdaştırılamaz.⁴⁴

Kuşkusuz basın da tam ve güvenilir bilgi sağlamak için, gazetecilik etiğine de uygun olarak iyi niyetli davranmalıdır.⁴⁵ Öte yandan basın, legitimate concern kamusal tartışmalara katıldığında, bağımsız bir araştırma yapmak zorunda olmaksızın, resmi açıklamaların içeriğine itimat etmeye yetkilidir.⁴⁶ Dahası, Mahkeme, 10. Maddenin sadece ifade edilen fikir ve bilgilerin özünü korumadığını, aynı zamanda, onların naklediliş biçimini de koruduğunu açıklamıştır. Bir gazeteci için bu durum, bir ölçüde abartmaya ve hatta provokasyona başvurma anlamını da taşıyabilir.⁴⁷

Bununla birlikte, ifade hürriyeti üzerinde hala sınırlamalar olduğunu da belirtmek gerek. Mahkeme bir yayın dolayısıyla yapılan başvuruda, bu yayının nefret uyandıran ve şiddeti öven mahiyette olduğunu kabil etti.⁴⁸ Belki vurgulamakta yarar olabilir ki, AİHM,

Avrupa'da bazı liberteryen çevrelerde de sıcak karşılanıyor görünen Amerikan-tarzı bir "açık ve mevcut tehlike" ölçütünü uygulamaz.

Şimdiye kadar sadece Maltalı Hakim Bonello, bu yaklaşımın tek başına savunuculuğunu yapmaktadır.⁴⁹ Tam tersine 1988'de Mahkeme;

Sözleşmenin temelini teşkil eden değerlere aykırı mülahazaların, [örneğin] Nazi -yanlısı bir politikanın meşrulaştırılmasının, 10. maddenin korunmasından yararlanmasına izin verilemez hükmüne vermiştir.⁵⁰

Aynı vesileyle Mahkeme, Holokost'un reddi veya yeniden gözden geçirilip düzeltilmesi [şeklindeki görüşlerin] de benzer biçimde sözleşmenin 10. maddesi tarafından korunamayacağını bildirmiştir.⁵¹

Üçüncü Eğilim: Hür ifade Alanında Pozitif Yükümlülükler

Positif yükümlülükler olarak adlandırılan konuya bağlı olarak, burada nihai bir gelişmeden ve gelecekte daha iyi gelişebilecek olan bir durumdan söz edilebilir. Her ne kadar sözleşme, başlangıçta, devletin belirli faaliyetlerden (kötü muamele, sansür, vatandaşın mahremiyet alanına saldırı) uzak tutulmasını sağlamayı amaçlamış ise de, insan haklarına etkin bir saygının, kimi zaman devlet müdahalesini gerekli kıldığı da gittikçe artan oranda kabuledilmiştir. Bazı durumlarda devlet, basitçe pasif kalmaz. Eğer otoriteler çocukların şiddetli bir biçimde imal edildiğinden haberdar iseler, aldırılmazca karışmayıp duramazlar. Eğer bir katilin [ci-

⁴⁴ AİHM, 27 Mart 1996, *Goodwin v. UK* (Reports 1996,p. 483), § 39.

⁴⁵ Örneğin bkz. AİHM, 21 Ocak 1999, *Fressoz ve Roire v. France* (Appl. No. 29183/95), n.y.r.). § 54; 2 May 2000. *Bergens Tidend v. Norway* (Appl. No. 26132/95), n.y.r.). § 53.

⁴⁶ AİHM, 20 May 1999. *Bladet Troms ve Stensaas v. Norway* (Appl. No. 21980/93, n.y.r.). § 68.

⁴⁷ İki yeni örnek için bkz. 29 March 2001, *Thoma v. Luxembourg* (Appl. No. 38432/97, n.y.r.). § 46, ve 25 Temmuz 2001, *Perna v. Italy* (Appl. No. 48898/99, n.y.r.).

⁴⁸ AİHM, 8 Temmuz 1999, *Sürek v. Turkey* (No.1) (Appl. No. 26682/95. n.y.r.), § 62

⁴⁹ Örneğin onun muhalefet görüşü için bkz. 8 July 1999. *Sürek v. Turkey* (No. 1) (Appl. No. 26682/95. n.y.r.).

⁵⁰ AİHM, 22 Sept. 1998. *Lehideux & Isorni v. France* (Reports 1998,p. 2864), § 53 AİHM. 1 Şubat 2000, *Schimanek v. Austria* (adm. Aralık) (Appl. No. 32307/96, n.y.r.); ve *mutatis mutandis*. 21 Mart 2000. *Wabl v. Austria* (Appl. No. 24773/94, n.y.r.), § 41.

⁵¹ *Ibidem*, § 47.

nayete] hazırlandığını biliyorlarsa, onu durdurmak için makul ve uygun önlemleri almalıydılar,ve bunun gibi.

Mahkeme'nin "pozitif" yükümlülüklerle ilişkin ilk kararı – temel haklardan pratik olarak yararlanabilmek için bir şey yapma yükümlülüğü - , sözleşmesinin 8. maddesi kapsamında, özel hayata ve aile hayatına saygı konusundadır. Mahkeme, "saygı" kelimesinin devlete negatif ve pozitif görevler yüklediğine karar verdi.⁵² Bu karar, "saygı" kelimesini içermeyen diğer önlemlerin devlete "pozitif" yükümlülük getirmediyine delalet ediyor olabilir. Bununla birlikte, teorik bir perspektiften, daha iyi [temellendirilmiş] bir yaklaşım da ortaya konulabilir: Bu, Mahkeme tarafından da gittikçe tanınan, "pozitif" yükümlülüklerin, sözleşmenin 1. maddesinden kaynaklandığına ilişkin yaklaşımdır:

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, kendi yargılama yetkileri alanındaki herkese, bu sözleşmenin I Kısmında tanımlanan haklar ve özgürlükleri güvence altına alacaklardır.

Hakları "güvence altına alma" yükümlülüğü, bu hakları gerçek ve etkili kılmak için pozitif adımlar atmayı gerektirebilir. Dolayısıyla, sözleşmenin her bir müstakil hükmü, devlete pozitif yükümlülükler getirebilir. Mahkeme, içtihatlarında pozitif yükümlülükleri 2, 3, 5, 6, 8, 9 ve 11. maddelerinde kabul etmiştir – hem öte yandan sözleşme "yaşayan belge"dir!... Bu nedenle ben, her ne kadar bu yeni gelişmenin daha başlarında olsak da, ifade hürriyeti alanında da pozitif yükümlülüklerin ortaya çıkmasına şaşırmayacağım. Bu konuda birçok örnek zikretmek istiyorum.

Mahkeme 1994'de, Avusturya Savunma Bakanının bir derginin personele dağıtımını reddetmesiyle ilgili bir davada, ordunun a-

leyhine karar verdi. Askeri personelin sendikası olan VDSÖ tarafından yayımlanan bu dergi, ordudaki hayatı çok bariz bir biçimde eleştiriyordu. Özel kurumlar tarafından yayımlanan iki periyodik dergi de, masrafı ordu tarafından karşılanarak tüm neferlere gönderiliyordu. Her ne kadar VDSÖ dergi yayımlamakta serbest ise de (ifade özgürlüğüne bir müdahale yoktu), ordunun bu dergiyi dağıtmakta istekli olmaması gerçeğinden açıkça etkilenmişti. Mahkeme açıkça pozitif yükümlülükler kavramına atıfta bulunmadan, bu davada sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edilmiş olduğuna karar verdi.⁵³

Bununla birlikte 2000 yılında verilen iki yargı kararında pozitif yükümlülükler temel bir rol oynadı. *Fuentes Bobo* davasında Mahkeme, 10. maddenin özel çalışanlar ve onların çalıştırdıkları kişiler arasındaki ilişkilerle de etkilendiğini kabul etti. İfade hürriyetine "yayı" ilişkilerde de saygı gösterilmesini yasalar yoluyla sağlaması bakımından devlet tarafına düşen bir "pozitif" yükümlülükler vardır.⁵⁴ İkinci örnek ise Türkiye'dendir. Hem bir olay olarak, ilginç, hem de Mahkeme içtihat geliştirmesi bakımından önemli bir davada, Özgür Gündem davasında Mahkeme 10. maddenin medyayı yasadışı şiddetten koruma yükümlülüğünü de içerdiği fikrine vardı:

Sözleşmenin bir çok hükmünün başlıca konusu, bireyi kamu otoritelerinin ihlalcı müdahalelerinden korumak olmakla birlikte, ilgili haklara etkin bir riayet, bazı pozitif yükümlülükleri de bünyesinde taşıyabilir. [...] Mahkeme iyi işleyen bir demokrasinin ön şartlarından birisi olarak ifade hürriyetinin anahtar önemini hatırlatır. Bu hürriyetin hakiki) etkin bir uygulaması, sadece devletin müdahalede bulunmaması ödevine bağlı de-

⁵² See. e.g., AİHM, 13 Temmuz 1979, *Marckx v. Belgium* (Series A. vol. 31); 26 Mart 1985. *X & Y v. the Netherlands* (Series A. vol. 91), § 23.

⁵³ AİHM, 19 Aralık 1994, *VDSÖ v. Austria* (Series A. vol. 302)

⁵⁴ AİHM, 29 Şubat 2000. *Fuentes Bobo v. Spain* (Appl.No. 39293/98). § 38. 28 Temmuz 2001, *VGT v. Switzerland* (Appl. No. 24699/94, n.y.r.). §§ 44-47.

ğildir; bireyler arası ilişkiler alanında bile, pozitif koruma önlemleri alınmasını gerektirebilir [...]

Pozitif bir yükümlülüğün mevcut olup olmadığının belirlenmesinde, toplumun genel çıkarları ile bireyin çıkarları arasında adil bir denge kurulmasına özen gösterilmelidir, ki bu Sözleşmenin tam anlamında yerine getirilmeye çalışılan bir arayıştır. Sözleşmeciler ülkelerin sahip oldukları farklı durumlara göre, bu yükümlülüğün alanı da kaçınılmaz olarak değişiklik arzedecektir. Modern toplumlar da düzeni sağlamak ve kaynaklar ve öncelikler açısından tercih yapmak bakımından güçlükler vardır. Bu tür bir yükümlülük, otoritelere gerçekleştirme imkanı olmayan ya da orantısız yükler getiren bir biçimde de yorumlanmamalıdır.

Mevcut davada, otoriteler *Özgür Gündem*'in ve onun bünyesindeki kişilerin bir dizi şiddet eylemine maruz olduklarını ve başvuruda bulunanların, gazetenin yayını ve dağıtımını önlemeye yönelik çabalarda açıkça hedef haline getirilmiş olduklarından yana endişe duyduklarını biliyorlardı. Bununla birlikte, gazetenin ve gazete çalışanlarının korunma amacıyla verdikleri hemen hemen hiçbir dilekçeye cevap verilmedi.⁵⁵

Bu nedenle Mahkeme, bu şartlar altında ifade hürriyetinin uygulanmasında hükümetin *Özgür Gündem*'i korumaya ilişkin pozitif yükümlülüğünü yerine getirmekte hatalı olduğuna karar verdi.

Sonuç olarak medyadaki plüralizmi sağlamaya yönelik bir pozitif yükümlülüğün doğuşuna şahit olduğumuzu düşünebiliriz. Bu tür bir "Muktedir Kılma" yükümlülüğü, (*Özgür Gündem*'i) "koruma yükümlülüğü"nin önüne geçmektedir. Daha küçük medya organlarının desteklenmesi için makul ve uygun önemler düşünülebilir; özellikle de bunlar azınlık görüşlerini ve çıkarlarını temsil veya anlam hitap ediyorsa. 2000 yılının Aralık ayında Nice'de kabul edilen AB Temel Haklar Şartı, Mahkemeye yeni adım atma ilhamını verebilir. Şart'ın 11. maddesine göre,

⁵⁵ AIHM, 16 Mart 2000, *Özgür Gündem v. Turkey* (Appl. No. 23144/93, n.y.r.). §§ 42-46.

1) Herkes ifade hürriyeti hakkına sahiptir. Bu hak, kamu otoritesinin bir müdahalesi olmaksızın ve sınır tanımaksızın fikir alma ile bilgi ve düşünceleri alma ve tebliğ etme özgürlüklerini de içerir.

2) Medyanın özgürlüğü ve çoğulculuğu korunacaktır.

Buna ilave olarak, AIHS'nin 10. maddesinin bir unsuru olarak, medyanın plüralizmini sağlamaya ilişkin pozitif bir yükümlülük ortaya koymak, en az iki diğer Avrupa Konseyi belgesiyle uyum arzedecektir: Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı ile Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Anlaşması, örneğin bu ikinci belge, şu hükmü içermektedir:

Taraflar, ulusal azınlıklara mensup kişiler tarafından yazılı medyanın yaratılmasına ve kullanılmasına engel olmayacaklardır. Radyo ve televizyon yayıncılığının yasal çerçevesi içinde, mümkün olduğu kadar geniş biçimde, (...) kendi medyalarını yaratma ve kullanma imkanı verilmiş olan ulusal azınlıklara mensup kişilerin, bu hakkı kullanmalarını sağlayacaklardır.⁵⁶

Elbette, Mahkemenin AIHS'nin 10. maddesinin benzer yükümlülükler içerdiğini kabul edip etmeyeceği zamanla görülecektir.

Sonuç

İfade hürriyeti, demokratik toplumun temel taşını oluşturur. Onun uygulanması aynı zamanda da bir ihtilaf konusudur. İfadeler toplumu kızdırabilir; eleştiri otoriteleri rahatsız edebilir. Bu nedenlerle, AIHM'nin içtihatlarında AIHS'nin 10. maddesi önemli bir rol oynamıştır.

⁵⁶ Bkz. Çerçeve Anlaşma, Madde 9 §. Çerçeve Anlaşma 1995 yılında kabul edildi ve 1998 yılında yürürlüğe girdi. Bu anlaşmanın metnini <http://conventions.coe.int/cn/Treaties/Html/157.htm> adresinde bulabilirsiniz. Daha fazla ayrıntı için bkz. 1992'de kabul edilip 1998'de yürürlüğe giren Dil Şartı'nın 11. maddesi. Onun metni de internette <http://conventions.coe.int/treaty/cn/Treaties/Html/148.htm> adresinde bulunabilir.

Mahkemenin ifade özgürlüğüne *gerçek* bir koruma ve *etkin* bir muhafaza sunma çabasında epeyce yol alındığının gösterilmiş olduğunu ümit ediyorum. Mahkeme, ifade hürriyetinin sınırlandırılmasına ilişkin davalara çok büyük bir özen göstermektedir. Sözleşmenin dinamik niteliği, 10. maddenin koruma alanının genişletilmesinde ifadesini bulmuştur.

Ama sonuçta hiç kuşkusuz bu soylu ilkelere uygulamaya aktarmak ulusal otoritelere bağlıdır. Sadece onlar Sözleşmenin haklarını ve özgürlüklerini “herkes” için “güvence al-

tına” alırlar. Otoritelerin yaptıklarından ve yapmayı ihmal ettiklerinden dolayı sorumlu tutulabilmeleri zamanımızda büyük bir şanstır. Sözleşmeyi kaleme alanlara ve - Sözleşmenin başlangıç bölümünde de belirtildiği gibi, “siyasi gelenekler, idealler, özgürlük ve kanun hakimiyeti konularında hemfikir ve ortak miras sahibi olan- hükümetlerimizi temel bazı insan haklarını kolektif bir biçimde uygulamak için ilk adımları atmaya ikna edenlere minnettarlık duyabiliriz. Bırakalım sözlerini tutsunlar.

DERLEYENLER

Şaban H. Çaliş İhsan D. Dağı Ramazan Gözen

TÜRKİYE’NİN DIŞ POLİTİKA GÜNDEMİ

Kimlik, Demokrasi, Güvenlik

“*Kimlik, demokrasi ve güvenlik alanlarının Türkiye'nin dış politikasında nasıl sorunlar yarattığını ve dış politika yapımında bu sorunların nasıl bir rol oynadığını tartışan makalelerden oluşan bu kitapta, hem teorik açıklamalara hem de örnek olaylara yer verilmektedir. Yalnız iç dinamiklerin değil, küresel oluşumların da bir sonucu olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikasının açmaza düştüğü yeni alanlardır, demokrasi, güvenlik ve kimlik sorunları... Ve yirminci yüzyılın son yıllarında iç siyasetin ve iktidarın egemenlik alanlarının küresel/yerel taleplerle ne denli daraltıldığının da göstergesi... Hem içeride yaşadığımız sorunlar, hem de dışarıda karşılaştığımız engeller. Dolayısıyla, içeride, iç dinamiklerle aşamadığı sürece, dışarıda Türkiye'yi yalnızlaştıracak, küresel gelişmelerden ve dinamiklerden koparacak bir sorunlar dizgesi...*”